

דַּרְשֵׁנִי קִרְבָּתְךָ

על פי השיעור של הרב איתן כהן שליט"א • בית הכנסת פרי מגדים, צפת • השיעור נמסר במוצ"ש פרשת שמני, תשפ"ה

שְׁנֵי סְפוּרִים עַל עֵרֶךְ הַשְּׁבֵת וְהִיחַס לְאִסוּרִים

ספר הרב ישׁאל מאיר לאו בספרו 'אל תשלח ידך אל הנער': כשעליתי מאירופה אחרי השואה, לא היה לי איפה להתאכסן כי ההורים נרצחו בשואה. אז התאכסנתי אצל דוד שלי, רבה של קרית מוצקין. בזמנו היתה תחבורה צבאית גם בשבת ולא ידעו מה לעשות.

יום אחד, דוד שלי החליט שעושים הפגנה למנוע חלולי שבת. מה עשינו? התפללנו תפלת מוסף של שבת בכביש העירוני. באמת באו כל המתפללים, התפללו תפלת מוסף בכביש בקרית מוצקין.

לקראת סוף התפלה פתאום רואים מרחוק איזה אוטובוס שמגיע. מיד הרב תפס את הטלית, פרס אותה על הכביש. כל הצבור הבינו מה צריך לעשות, לקחו את הטליתות, פרסו על הכביש. הנהג של האוטובוס הגיע עד הטלית, עצר, ירד והתחיל לבכות: "כבוד הרב, מה אתה רוצה שאני אסע על טלית? מה אתה רוצה? איך אני יכול לנסע? תוציא את הטלית מפה, איך אני יכול לנסע?" אומר הרב: "לנסע בשבת זה בסדר! אבל לנסע על טלית? וואו, לא יכול להיות".

ספור שני: היה איזה ראש ישיבה אחד, יום שבת נמצא במשך שלו, מסתכל במשך לכוון הפנימה, רואה שם איזה בחור בשבת מעשן. וואי, מה עושים עם דבר כזה? יום ראשון נסע ראש הישיבה לרב שטיינמן, עלה לבני ברק: "כבוד הרב, אני רואיתי בחור בשבת מעשן".

אומר לו הרב שטיינמן: "מה הבטיח שעשן בשבת? מה הבטיח?" אמר לו הראש ישיבה: "מה? זה שבת!" אמר הרב שטיינמן: "אז מה? מה הבטיח לעשן בשבת?"

ראש הישיבה לא ידע מה להגיד לו. מה זה אסור דאורייתא? שאל הרב שטיינמן: "אצלכם בישיבה אף אחד לא עובר אסור דאורייתא? אצלכם בישיבה אין לשון הרע? תגיד לי, כבודו לא מדבר לשון הרע? אז אני לא מבין, גם אצלך יש אסור דאורייתא, אז מה אתה מתרגש? כשעלך האסור דאורייתא של לשון הרע קל, אצלו האסור דאורייתא של שבת גם קל. זה דאורייתא וזה דאורייתא. כשאצלך לא יהיה הגדל בין דאורייתא לדאורייתא, תבוא תשאל אותי מה עושים. פרגע אתה משאיר אותו בישיבה".

נפלא? איך הספור הזה נפלא, נכון? נפלא.

עבודת השם - להגלות ולרומם ערכים שונאים פשוטים

עכשיו בוא ננסה שבילנו. תגיד לי, אבל אחרי כל הספורים האלו, גם אצלנו זה ככה, מה? לא ככה? יש לנו דאורייתא שהוא חמור יותר אצלנו, וואי, איזה דאורייתא. ויש לנו דאורייתא שאתה יודע... עוד אחד. מה עושים?

יסוד גדול מאד בעבודת השם: איך אני יכול לקחת דברים שהם פשוטים, שאצלי אין להם ערך, לקחת אותם, להררים אותם, לעשות מהם ערך? מה אתה אמור לעשות? לכל אחד מאתנו יש איזה מצוה או איזה משהו רציני שהוא מאד מעריך בצורה רצינית מאד. אם תקח את המצוה שאתה מאד מעריך, ותשים אותה מול המצוה שאתה פחות מעריך, ותגיד לעצמך שהיא לא עומדת מול המצוה השניה שפחות ערכית אצלה, המצוה השניה תקבל משמעות.

שבת ומשכן - למידה מהיחס ביניהם

איפה מצאנו את זה? בפרשת ויקהל, בתחלת הפרשה שני פסוקים הראשונים, התורה מדברת על שבת, ואחר כך ממשכיכים על המשכן. רש"י כותב: מה נכנסה שבת פה? שבת כבר דברת בפרשת כי תשא? אלא, באתי להגיד לך שלא מחללים שבת על המשכן! אני רוצה לשאול, המשכן חשוב בעיני השם או לא? בודאי שחשוב! חמש פרושיות נכתבו על המשכן, מה, זה פשוט בכלל?

בכל התורה, מפסוק אחד או מלה אחת, לומדים הלכות שלמות. משכן, זה דבר שהיה ונגמר. זהו! זה חד פעמי! והתורה כותבת חמש פרושיות על זה! סימן שאלקים רוצה את המשכן מאד מאד יקר.

אחרי שאתה מבין שהמשכן מאד יקר אתה אומר: תשמע, אבל כל המשכן שאתה מכיר, כל המשכן הענק הזה לא עומד מול חלול שבת?

אבל הרי בהקמת המשכן אני יכול להשרות את השכינה בעם ישראל, אני יכול להוריד את אלקים אלינו? אתה צודק, אבל זה לא עומד מול חלול שבת.

פתאום אתה מתחיל להבין ששבת זו עצמה שאי אפשר לתאר אותה. כשאתה מתחיל לעשות השנאות בין הדברים, אתה מתחיל פתאום להבין ששבת זה דבר ענק. מה שאצלך נראה כדבר טפל, זה פתאום נהיה ענק. זהו יסוד מאד גדול בעבודת השם, איך אני יכול לקחת מצוות פשוטות שאין לי ערך אליהן ולרומם אותן, לעשות מהן ערך גדול.

תלמידי רבי עקיבא וחשיבות כבוד הזולת

חז"ל אמרו לנו שבימי ספירת העמר צריכים לנהג קצת מנהגי אבלות. למה? כי מתו תלמידי רבי עקיבא. ולמה מתו? הם לא נהגו כבוד זה בזה.

אני לא מבין, מי שלא נהג כבוד עם השני, צריכים להרג אותו? אני לא מבין. תאר לך

שהחברותא שלך מגיע לכולל ומספר: "אתה יודע מה, היום בבקר הסתכסכתי קצת עם אשתי. ההורים שלי, הם לא ארחו אותי בחג פסח. הם לא הלכו איתי אז אני בלב כבר לא מדבר עם ההורים שלי. ואתה יודע השכנים, שלא נדבר עליהם, רשעים משחיתים." אני שואל אותך, מישהו פה לוקח עכשיו איזה פטיש חמש קילו דופק לחברותא על הראש והורג אותה? מה אתה נורמלי? אתה רוצה בן אדם! והוא יענה לך: "תשמע, מה זה רוצה בן אדם? אבל זה בן אדם שהוא לא נהג כבוד עם השני". בסדר, אבל לרצח אותו? מה אתה משונה?

אז לא מבין, אז איך אלקים הרג את כל תלמידי רבי עקיבא?

הרי הם היו מתפללים טוב, מה זה טוב? מה שתתפלל בכפורים בנעילה, אצלם זה היה בבין הזמנים. מה שאתה מתפלל, כלום, אפס. אין לנו הבנה בכלל מי הם.

אבל בוא נגיד סתם שבביל לתאר את זה, אתה יודע כמה הם למדו? הם למדו, אני מאמין 18 שעות כל יום, לפחות.

אז יש בעיה, הבנתי. יש בעיה קטנה, בקשי רואים אותה. לא חשובה בכלל. מישהו פה עכשיו שהסתכסך עם איזה שכן שלו, וכי הוא מרגיש שיש לו איזו עברה? מישהו שמזלזל בראש הכולל שלו, וכי הוא מרגיש עברה?

אני לא מבין, תגיד, אתה מרגיש שאתה עושה פה איזה עברה? מה עברה? עוד הוא חושב מצוה דאורייתא, עברה אתה אומר לי? היית מאמין ששונה שתמות? בחיים לא.

אבל לא יכול להיות. פתאום אתה שם במשקל למוד תורה, מצוות, תפלין, שבת. שים מה שאתה מכיר, אבל לא מה שאתה מכיר בדיעבד, מדבר אתה מצוות שהם 'המצוות'. שים אותם במשקל אחד, במשקל שני תשים שהם לא נהגו כבוד אחד עם השני. מוכרע את כלם. מה שלך נראה כדבר טפל, פתאום אתה מתחיל לקבל משמעות.

מה פרוש המלים האלו? לא נהגו כבוד זה בזה? זה לא סתם. פתאום אתה מתחיל להבין, יש משהו עצמתי יותר ממה שאתה מבין.

זה לא רק שהרגו אותם ושלום, אלקים אמר: אני לא רוצה את התפלין שלך, לא רוצה את השבת שלך, לא רוצה את המצוות שלך, לא את הסכות שלך, לא את הכפורים שלך, לא רוצה את כל זה.

למה? אני לא מבין, זה דבר כזה שולי. אתה יודע היום, ברחוב, הלא נהגו כבוד זה שולי, שולי. לכו חז"ל, לקחו לך את כל המצוות, כדי שנתחיל להבין את הערך והעצמה, שכשבן אדם נהג כבוד אחד עם השני, איזה עצמה אדירה זאת, איזה עצמה, מי יכול לשער את השכר של זה.

על זה ברחוב לא מדברים, גם על זה אין כסף בקפת העיר. על זה לא עושים קפות. ממילא אין מודעות. זה כזה עצמה שאי אפשר לתאר אותה.

הזהרו בכבוד חבריכם

אני לא יודע, גם יהי רצון שלא תזכו לעמד בכזה מציאות. אבל אתם יודעים כשנמצאים בבית חולים ברגעים האחרונים, ברגעים האחרונים שרואים את המוניטור מתחיל לקדת לכוון אפס. אתם יודעים איזה מתח זה? זה מתח שאי אפשר לתאר אותו, בפרט אם אותו בן אדם קרוב אליך, ואם זה משפחה שלך, ואם זה גדול הדור, זה פחד פחדים. ואתה נמצא בתוך החדר, אני אומר לכם זה לרעד כפשוטו. אין משהו אחר. פעם אחת בזמן רבי אליעזר הגדול, רבי אליעזר בן הורקנוס. כשחלה, נכנסו תלמידיו לבקר. רבנו, רגעים אחרונים, למדנו ארחות חיים, ונזכה בהם לחיי עולם הבא".

מה אמר להם? "הזהרו בכבוד חבריכם, ובזכות כן תזכו לחיי עולם הבא". אתם יודעים מי זה רבי אליעזר בן הורקנוס? מה אתה חושב שהוא היה איזה בן אדם שהיה מחבק אנשים? הוא היה תקיף בעל יכלת.

מי זה רבי אליעזר? בגמ' (תגינה א): מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית שהלך בחג להקביל פני רבי אליעזר רבו. אמר לו רבי אליעזר לרבי יוסי: מה חדוש היה בבית המדרש היום? אמר לו רבי יוסי: נמנו וגמרו והתקינו: שבארץ עמוז ומואב יהיו מעשרין מעשר עני בשביעית. אמר לו רבי אליעזר: יוסי! פשט ידך וקבל עיניך! וכי הקשה בעיניו שנתן רבי יוסי עטרה לאותו דורש, בעוד עקר הדברים כבר התקינום אנשי כנסת הגדולה שהיו לפניכם (ש"ס). ובמהרש"א פי' שהקפיד על שלא אמר לו ר"י מתחלה: תלמידך אני, ומימך אני שאתה ותלמידך שהורה בפני רבו חביב מיתה וע"כ עשאו סומא שחשוב כמתל. פשט רבי יוסי את ידו וקבל עיניו. ככה רבי אליעזר וכו'. לאחר שנתשבה דעתו של רבי אליעזר, אמר: יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומו! ואכן הם חזרו.

ועוד כתוב באבות דרבי נתן (נסחא א פ"ק כה): אמר רבי אליעזר בן הורקנוס אם כל הימים דיו, וכל האגמים קולמוסים, וכל העצים בעולם קולמוסים. וכל האנשים - שבע מיליארד בני אדם יכתבו כל דקה מיליארד אותיות, לא יספיקו לכתב את התורה שלמדתי מרבתי. אם אנחנו נכתב ספר תורה שלם נצטרך אולי שני ליטר.

אתה יודע איזה עצמה זה? אתה יודע מי זה רבי אליעזר בן הורקנוס? אי אפשר לתאר אותו והוא ברגעים האחרונים, אמר אם אתה רוצה לזכות לחיי עולם הבא - הזהרו בכבוד חבריכם!

מדוע זכו בית הלל שהלכה כמותם?

חז"ל שואלים, מפני מה זכו בית הלל שהלכה כמותם? מה זה, איזה שאלה זאת? כי הם גאונים, הם חריפים, הם ענקיים. לא מבין, אחד אומר "תשמע, הלכה כמוני", למה? "כי הוא עומד נגד כל הקשיות שיש". פשוט, אין משהו אחר, יש למישהו הסבר אחר. מה חז"ל אומרים? "מפני שהיו נוחים ועלובים", אני לא מבין איזה מין תשובה זאת, תחשבו שאומרים לך אתה יודע למה הלכה כמו פלוני משום שהוא אדם נוח כזה, הוא עלוב. וכי זה נשמע לכם?

וגם הלכה כמותם משום שהם שונים דברי בית שמאי ודברי בית הלל, ולא עוד אלא שהיו מקדימים לשנות את דברי בית שמאי ואחר כך דברי בית הלל. בגלל זה נקבעה הלכה כמותם, (גמ' ערביין).

זה לא נתפס בשלל, לא נתפס בשלל, איך חז"ל הסתכלו. איך פוסקים הלכות? ככל שאתה בן אדם יותר טוב ואתה נוח ואתה עלוב, יש לך סיעתא דשמאי להגיע להלכה. אתה יכול להיות גאון וחרף, ושיא הכשרונות. אם אין סיעתא דשמאי, אז אין כלום. ולסיעתא דשמאי זוכים על ידי שהיו עלובים ונוחים.

להזכיר את כלם - סוד ההצלחה

ספר פעם הרב עובדיה שאמר פעם לתלמיד חכם: "אתה יודע למה הספרים שלך התקבלו בצבור ושלך לא? כי אני בספרים שלי מזכיר גם את הספרים שלך, אבל אתה בספרים שלך לא מזכיר אותי".

הרב אהרן טויסיג והפרגון שהציל שדוך

ספר הרב אהרן טויסיג: ערב אחד, דפקו לי בדלת, פתחתי, משפחה אחת אמרו לי: "אנחנו מחר עושים שבע ברכות אחרונות של הבת שלנו, אם הרב יכול לבוא לדבר בשבע ברכות". שאלתי אותם מי זה המחנכים? אתה הצד של הפלה, מי זה הצד של החתן? אני לא אוהב לדבר בשבע ברכות רק על צד אחד.

לקחתי פרטים על הצד של החתן, הם גרים בירושלים. התקשרתי לאחותי, את מכירה את המשפחה הזאת? כן, מכירה את המשפחה. היא נתנה לי כמה פרטים. למחרת הגעתי, אחרי שדברתי, אמרתי ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל. והתחלתי לפרגן על המשפחות, ולאחר מכן עברתי לדבר על אבא של החתן מירושלים וספרתי עליו דברים נפלאים ביותר.

אחרי פסימתי, אני שומע מישהו מרחוק מלחשש: "איזה הגזמות!" אני הסתכלתי, ראיתי מי זה, אבל לא אמרתי כלום. יום אחד, ההורים של הצד של הפלה שהזמינו אותי לבוא לירושלם, באו, ואמרו לי "תודה רבה הרב על הדרשה, הבאנו לרב מעטפה". אמרתי להם: לא הגעתי בשביל לקבל כסף.

הם אמרו: "דבר ראשון, אם הרב היה רואה מה יש בתוך המעטפה, הרב לא היה אומר שהוא לא רוצה. ודבר שני, מגיע לרב עד השקל האחרון". מה? איך זה מגיע לי? "אני אספר לך מה שהיה. אנחנו יושבים בווארט, קבענו כסום כסף של 60 אלף שקל משהו כזה לסדר את ענייני החתונה. אם יצטרך להוסיף, נוסף אחר כך".

חדש לפני החתונה זה לא הסתדר, הששים נגמר כבר. התקשרתי לצד של החתן אמרתי לו שאני רוצה להוסיף עוד 10 אלף דולר כדי להשלים את כל החתונה. הוא אומר לי: "אין בעיה, אין בעיה, הכל בסדר". התקדמנו בערך עבר שבוע אני מתקשר לצד של החתן, אני אומר לו: אתה יודע, דברנו על להוסיף עוד 10 אלף דולר. "מי דברי?" אמר האבא של החתן: "לפני שבוע אני לא אמרתי כלום". בבת אחת כל החתונה ירדה!

אמרתי: עם מי אני מתחתן עם אנשים נוקלים, אנשים גנבים, עם מי אני מתחתן פה? אני מבחינתי פה הסתים השדוך. הלכתי לרב שלי ושאלתי אותו על כך, ורבי אמר לי: בשביל 10 אלף דולר לא מבטלים שדוך. טוב, אבל אתה יודע, אני מה אני אגיד לך. באתי לחתונה, רקדתי עם הרגלים, בלי לב, וכל הזמן חושב על הבת שלי, איפה היא נפלה, לאנשים גנבים, נוקלים?

טוב, וככה, אתה יודע, יצאתי מהחתונה. בכל שבע ברכות אנחנו יושבים ביחד, מלה לא בדברנו. ואיך שבאת, דברת, כשהסתמנו שבע הברכות, אני אומר לאשתי: הביתה. אני בא לצאת, פתאום המחנך עוצר אותי, אומר: "אני מבקש סליחה, אתה באמת צודק, מגיע לך ממני עוד 10 אלף דולר". שאלתי אותו: מה? יש לך פתאום רוח הקדש? נביא הגיע אליך? אמר לי: "לא, הרב טויסיג שבח אותך מאד, אמר שאתה אדם נאמן, ואתה אדם מיוחד אז אני מאמין לך מה שהוא אמר. איך אני מאמין? כי גם עלי הוא שבח. וכל מה שהוא אמר עלי אמת לאמתה. אז אמרתי, כמו שאצלי הוא אמר אמת לאמתה, מסתמא גם מה שהוא אמר עליך זה אמת לאמתה. ואני מצטער, אני בעזרת השם אביא לך את הפסוק". הרב, אתמול הוא הביא את הפסוק, 10 אלף דולר. הבאנו לרב מעשרות, יש בתוך המעטפה את המעשרות. זה מגיע לרב כי הרב הציל את כל החתונה, הציל את השדוך הזה לגמרי. זה היה חדש סיון.

ההגזמות שהצילו משפחה נוספת

בחדש כסליו, מישהו דופק בדלת, מי דפק? זה שלחש בשבע ברכות, 'איזה הגזמות'. הוא בא: "הרב, אנחנו עושים שבע ברכות לבת שלי, אם הרב יכול לבוא לתת דרשה".

באתי, והפעם אני גם הגזמתי, באמת הגזמתי. הסתים, אחרי כמה ימים הוא בא להודות על מה שהיה.

אמרתי לו: "איך היה?" אומר לי: "הרב, זה היה ממש מצוין". "תגיד, אני הגזמתי?", "לא, לא, הרב לא הגזים, הרב אמר את האמת". "אתה בטוח שאמרתי את האמת? אולי הגזמתי?". אז פתאום הוא תפס את עצמו. "מה, הרב שמע אותי?", "בטח שמעתי, שמעתי אתה דעת שיש סכסוך בין המשפחות?", "כן, ידעתי". "ידעת שבמלים שאמרתי 'איזה הגזמות', יכלת להרס, להפיל לטמיון שדוך אחד שלם? איי, איזה נורא זה!".

אז כמו שלך, לא היה אכפת שיגזמו עליך, בשבילך זה היה מצוין, מה אכפת לך שאני מגזים על אחרים? מה אכפת לך שאני נותן עין טובה למישהו אחר?

המנהג לשבח חתנים

באו כמה בחורים, אמרו לרב יחזקאל לוינשטיין: "הרב, אנחנו רוצים לבטל את המנהג הזה, ששפחתן מתחתן, אתה יודע, כבוד הרב, היתן מתחתן, פתאום אומרים: 'החתן שלנו המתמיד של הישיבה'. אם הוא למד סדר רבע שעה הכי הרבה ארץ, הוא היה מתמיד של הישיבה. ואיזה מדות טובות, אם פעם אחת בכל השש שנים שהיה בישיבה הוא עזר פעם אחת, כבר בעל חסד גדול. כבוד הרב, זה לא נעים, זה צחוק".

אמר להם הרב: "עד שכבר בינינו יש איזה מנהג שמפרגנים אחד על השני, גם את זה אתם רוצים לבטל?".

אדם צריך לקחת את המצוות הכבדות, לשים אותם בכף אחת, וכך שניה תשים לכבד אחד את השני, זהו מקריע את כלם, לכבד אחד את השני, זה שיא המדרגות שבו אדם יכול להגיע.

שיבת כסא רחמים והרב מאזוז

השבוע הזה היה פטירה של הרב מאזוז, היום כסא רחמים זה עצמה שלא נתנת לתאור, גם בלמוד, גם במבנים בהכל.

אבל אתה יודע איך זה התחיל? זה התחיל כשהרב מאזוז עלה לארץ, בן כמה הוא היה? בערך בגיל עשרים וחמש. ופתח את כסא רחמים. מה אתה פותח? איפה? הוא מצא איזה צריף, סתם ברזלים, אפילו לא קיר גבס. סתם ברזלים זרוקים. זה הישיבה. והיה התמדה וכך הוא המשיך.

כשיש לך שאיפה אחת אין דבר העומד בפני הרצון, חוץ מדבר אחד. יש דבר אחד שעומד לפני הרצון, איזה דבר? עוד רצון אחר. אם יש לך עוד רצון אחר אז זהו, הלה הכל. אם יש לך רצון אחד אין עומד כנגדו, אבל אם אתה רוצה גם את זה, גם את זה, גם את זה, אז אין כלום בסוף, אין שום דבר.

הבן אדם עלה מחוץ לארץ, כשהוא לא מכיר את השפה של ישראל ועלה ותראה איזה אימפריה, איזה גדולי עולם רומם בישיבה הזאת, כשיש מסרה אחת אי אפשר לתאר אותה.

אברך שידע את הש"ס באותיות

ספר עוד יהודי אחד, הייתי בנחום אבליים, היה שם אברך מכסא רחמים, יודע את הש"ס באותיות. שאלתי אותו, תגיד לי איך זכית לזה, ממש באותיות, תשאל אותו איפה שאלתה רוצה, הוא אומר לך גם באיזה שורה, באיזה מלה בתוך השורה. זה אדם שלא בנמצא.

שאלתי אותו איך הגעת לזה? הוא אומר אני אספר לך, אני הייתי אברך כמו כל האברכים, לומד שוכח, לומד שוכח, לומד שוכח.

יום אחד הלכתי לרב מאזוז, "הרב, איך יש לך כזה זכרון? אתה זוכר דברים מגיל 11, זוכר את התאריכים, איך אתה זוכר את כל זה?".

אמר לו הרב מאזוז: "מה אתה חושב? התפללתי, הייתי מתפלל ויהיית בוכה שהשם יתן לי זכרון, זהו. וידע לך, כל מה שאתה רואה שאני יש לי, הכל הגיע מכח התפלה. אל תחשב שיש לזה הצלחה, כל דבר שרצייתי לעשות, התפללתי עליו, בכיתי עליו".

ספר האברך הזה, אמרתי, גם אני אעשה כמוהו, והייתי מתפלל יום יום והייתי לפעמים גם בוכה על זה, שהשם יתן לי זכרון, ויום אחד זה נפתח, והיום אני יודע ש"ס בעל פה.

כל אחד מאתנו ידע, אם יש לך שאיפות, תשים לך את המסרה ותשאף להגיע למסרה הזאת. אתה בסוף תגיע, גם אם יצחקו עליך.

ותראה איפה אפשר להגיע כשיש שאיפה אחת גדולה ותפלה. תתפלל. אלקים רוצה לשמע את התפלות שלנו. תתפלל מעמק הלב.

יהי רצון שזנכה שזמן קצו זהה שפא עלינו לטובה. שזנכה בעזרת השם לשמר את עיינינו בטירה וקדשה, שזנכה בעזרת השם להתעלות, שזנכה שיהיה לנו חשק ושמחה בלמוד התורה, שזנכה לעבד את השם כרצונו, שזנכה לעשות לו נחת רוח, אמן ואמן.